

СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ ПРЕДИКАТИВ ЯКІСНОГО СТАНУ

У статті проаналізовано відомі спроби семантичної диференціації предикатів якісного стану в українському мовознавстві; запропоновано власну значеннєву класифікацію цих предикатів, у межах якої виокремлено шістнадцять основних груп; докладно схарактеризовано компоненти предикатного значення якості кожної з груп.

Ключові слова: предикат стану, предикат якісного стану, семантична диференціація предикатів якості, предикативний прикметник, семантико-синтаксична структура речення.

Останнім часом питання семантичної сутності предикатів якісного стану в українському синтаксисі дедалі більше привертає увагу мовознавців.

І. Р. Вихованець виокремив п'ятнадцять ознак предметів, які виражають предикати якості, зокрема: 1) колір і його відтінки: *зелений, червоний, жовтий, коричневий, фіолетовий, синій, вишневий, брунатний, калиновий, волошковий, бузковий, сизий, сивий*; 2) масть тварин: *гнідий, вороний, буланний, рябий, сірий*; 3) звукові властивості: *голосний, дзвінкий, тихий, ніжний*; 4) смакові вияви: *солодкий, гіркий, солоний, кислий*; 5) ознаки, які сприймаються органами нюху: *запашний, смердючий*; 6) ознаки, що сприймаються дотиком: *гострий, колючий, тупий*; 7) вага предмета: *важкий, легкий*; 8) температурні властивості: *гарячий, теплий, холодний*; 9) розмір, обсяг, відстань: *великий, малий, середній, довгий, короткий, вузький, широкий, близький, далекий*; 10) вікові ознаки людей, тварин, рослин: *молодий, старий, давній*; 11) якості людського характеру, інтелектуальні спроможності: *гордий, добрий, сміливий, щедрий, сумний, злий, сердитий, хитрий, заздрісний, мудрий, розумний, дурний*; 12) фізичні якості істот: *здоровий, хворий, худий, сліпий, глухий, кривий*; 13) зовнішня форма: *круглий, опуклий*; 14) загальна оцінка: *гарний, красивий, вродливий, поганий*; 15) інші ознаки: *рвучкий, плавний, ламкий, головний, задовільний, згубний, багатий* тощо [1, 102–103; 2, 255].

Досліджуючи семантико-синтаксичну структуру двоскладного речення з предикатами якості, В. А. Тимкова диференціювала двадцять одну значеннєву групу одновалентних прикметникових предикатів і сім значеннєвих груп двовалентних прикметникових предикатів. Вона вважає, що функцію предикатів якості виконують прикметники, що визначають: 1) типові риси характеру, вдачі, поведінки людей, особливості їх психічного складу: *боязкий, вередливий, гордий* та ін.; 2) колір і його відтінки: *білий, жовтий, жовтогарячий* та ін.; 3) масть тварин: *буланний, вороний, гнідий* та ін.; 4) розмір, обсяг, відстань: *великий, вузький, глибокий* та ін.; 5) фізичні якості істот: *здоровий, дужий, кволий* та ін.; 6) позитивну або негативну оцінку когось, чого-небудь: *гарний, красивий, поганий, гидкий* та ін.; 7) ознаки предмета, що сприймаються дотиком: *гострий, колючий, м'який* та ін.; 8) ознаки, що визначають смакові якості чого-небудь: *гіркий, кислий, солодкий* та ін.; 9) ознаки, що сприймаються органами нюху: *пахучий, духмяний, смердючий* та ін.; 10) властивості звуків, які видають чи створюють істоти або предмети: *голосний, тихий, мелодійний* та ін.; 11) температурні властивості (вони мають два основні вияви: перший визначає дуже високу, високу, низьку та помірно низьку температуру предметів, пір року та частин доби; другий температурний вияв означає «який дає (має) багато тепла» і стосується переважно частин доби, пір року, сонця, вогню тощо): *гарячий, спекотний, холодний* та ін.; 12) вагу предметів (невелику, незначну, значну): *важкий, тяжкий, легкий* та ін.; 13) зовнішню форму конкретних предметів або частин людського тіла (вони вказують на подібність або ідентичність предметів за формою, наявність чи відсутність округлих виступів, вигинів уперед, убік, звивів, закрутів, на характер спадання лінії, що є боковим контуром просторового об'єкта, між вертикальною і горизонтальною площинами, як зображення, відбиток чого-небудь на поверхні): *круглий, випуклий, кривий* та ін.; 14) вік людей, тварин, рослин, зрідка – предметів: *молодий, юний, старий, давній* та ін.; 15) соціальне становище людей за наявністю або відсутністю в них багатства, великих матеріальних цінностей, достатку: *багатий, заможний, бідний* та ін.; 16) фізичні властивості речовин, матеріалів: *в'язкий, сипкий, тягучий, крихкий* та ін.; 17) інтелектуальну спроможність людей: *розумний, геніальний, дурний* та ін.; 18) вартість чого-небудь: *дорогий, коштовний, дешевий* та ін.; 19) вагомість чого-небудь: *основний, головний, другорядний*; 20) характеристику просторових об'єктів або ємностей щодо їх вмісту, наповнення чи залюднення: *просторий, тісний, повний, порожній*; 21) швидкість руху чого-небудь: *швидкий, стрімкий, повільний* та ін. [9, 5–6; 10, 15–24]. Причому, останні чотири групи, за спостереженнями дослідниці, мають обмежену прикметникову реалізацію, яку представляють здебільшого антонімічні пари якісних прикметників або кількісно обмежених синонімічних рядів прикметників (пор. *Діти розумні (тямуці, кмітливі)* і *Діти дурні (нетямуці)*; *Сукня дорога (дешева)*; *Речі коштовні (цінні)*; *Двір порожній (пустий)* [10, 24]. В. А. Тимкова також указує на семантичну неоднорідність групи двовалентних предикатів якості,

ядро якої формують предикати, що «дають кількісну характеристику ознаки предмета, зіставляючи її з такою самою ознакою в іншому предметі, або виділяють якусь ознаку із сукупності однотипних ознак за найбільшим її виявом у цьому предметі» [9, 13]. Зокрема, для двовалентних предикативних якісних прикметників безвідносної міри ознаки вона диференціювала такі значення: 1) частковий або повний збіг ознак, а також їх відмінність у двох порівнюваних істотах чи предметах (*схожий, подібний, однаковий, тотожний, адекватний, відповідний, несхожий, неоднаковий, нетотожний, неадекватний, невідповідний, відмінний, різний*); 2) позитивне чи негативне ставлення до кого-, чого-небудь (*любий, милий, дорогий, близький, немилый, нелюбий, осоружний, остогидлий, ненависний*); 3) сприйняття, розуміння, усвідомлення чого-небудь кимсь (*зрозумілий, доступний, дохідливий, незрозумілий, недоступний, недосяжний*); 4) необхідність або шкідливість чогось кому- чи чому-небудь (*потрібний, необхідний, доцільний, непотрібний, недоцільний*); 5) відомість або невідомість кого-, чого-небудь комусь (*відомий, знайомий, невідомий, незнайомий*); 6) зв'язки та співвідношення між науковими поняттями або одиницями (*паралельний, перпендикулярний, синонімічний, омонімічний, антонімічний, симетричний, пропорційний*); 7) різні види стосунків між людьми (*вірний, відданий, невірний, вдячний*) [9, 13].

Докладно схарактеризувала семантичні групи предикативних прикметників І. А. Пасічник, об'єднавши їх у три класи. До першого класу вона зарахувала всі прикметникові лексеми, які характеризують людину й усе, що з нею пов'язано (клас «Людина»), до другого – прикметники, що позначають ознаки тварин (клас «Тварина»), а третій клас сформувала із предикативних прикметників, які вказують на ознаки предметів і явищ об'єктивної дійсності (клас «Предмет»). Зокрема, у ядрі одновалентних прикметникових предикатів, що реалізують свою семантику через один облігаторний (суб'єктний) компонент, дослідниця нарахувала дев'ять семантичних груп прикметників класу «Людина» (фізичні й фізіологічні особливості людини: *безголосий, здоровий, живий, кволий, німий*; схильність до певної дії або стану: *віщий, гамірливий, дбайливий, крикливий, прозорливий*; емоційно-психічний стан людини, її воля, темперамент: *безвольний, злий, млявий, песимістичний, щасливий*; вдача, характер людини, її морально-етичні якості, духовний світ: *азартний, інтелігентний, безбожний, упертий, холеричний*; вік, сімейний стан людини: *дорослий, зрілий, літній, сімейний, юний*; інтелектуальні спроможності людини: *вдумливий, ерудований, здібний, кмітливий, розумний*; зовнішні ознаки людини: *босий, голий, лисий, молодистий, сухорлявий*; матеріальний достаток людини: *багатий, бідний, злиденний, заможний, небагатий*; деякі інші якості людини: *бездольний, безперспективний, безталанний, вільний, одинокий*), дві семантичні групи прикметників класу «Тварина» (фізичні та функціональні особливості тварин: *жуйний, брикливий, везучий, лютий, повзучий*; їх масть: *буланний, вороний, гнідий, карий, мурий*) та п'ятнадцять значеннєвих груп класу «Предмет» (смакові особливості: *апетитний, гіркий, кислий, солодкий, пекучий*; ознака, яка сприймається нюхом: *ароматичний, духмяний, запахуючий, запашиий, затхлий*; ознака, що відчувається на дотик: *гарячий, гострий, колючий, пекучий, слизький*; ознака, яка сприймається органами слуху: *басистий, безшумний, голосний, мелодійний, тихий*; стосунок до простору, форма, обсяг, відстань, вага тощо: *близький, важкий, довгий, місткий, круглий*; темпоральні характеристики: *архаїчний, віковий, давній, миттєвий, моментальний*; ознака, яка є наслідком певної дії: *вивітрілий, відтятий, в'ялий, мерзлий, розкипівий*; фізичні властивості предметів: *вогкий, вологий, гінкий, клейкий, сухий*; функціональні особливості предметів: *гулкий, заспокійливий, гоїний, п'яний*; структурні властивості предметів: *густиий, однорідний, простий, розсипний, складний*; цінність предмета: *відбірний, дешевий, добірний, дорогий, коштовний*; зовнішні ознаки предметів: *ажурний, бархатний, виложистий, гладкий, картатий*; наявність або відсутність кольору та його відтінків: *бежевий, білий, голубий, зелений*; вирізняльне значення: *грандіозний, єдиний, колосальний, незрівнянний, нечисленний*; деякі інші ознаки: *загальний, закономірний, епізодичний, реальний, спорадичний*).

На периферії одновалентних прикметникових предикатів вона розташовує слова, що мають складнішу семантичну природу, утворені від іменників конкретної семантики, проте їх суфікси, крім граматичної функції, мають лексико-семантичне навантаження і передають власне-ознаку. Вони виражають: 1) зовнішні ознаки людей (*бедратий, бородатий, волосатий, зубатий, кошлатий*); 2) зовнішні ознаки тварин (*бокастий, дзьобатий, крилатий, кудлатий, мордатий*); 3) структурні властивості предметів (*багністий, болотистий, кам'янистий, піскуватий*); 4) сконцентровану ознаку (*азотистий, батожистий, війстий, дірчастий, лісистий*); 5) зовнішньо-конфігураційні особливості предметів (*бахромчастий, бородавчастий, горбистий, кучугуристий, пухнастий*).

Двовалентні прикметникові предикати, які прогнозують дві облігаторні синтаксеми: суб'єктну й власне-об'єктну, І. А. Пасічник розподілила між двома узагальненими семантичними класами – «Людина» і «Предмет». До ядра семантичного класу «Людина» вона віднесла три семантичні групи предикатів, що

виражають морально-етичні якості, емоційно-психічний стан і духовний світ людини (*ввічливий, добрий, ласкавий, уважний*), шанобливе ставлення до людини (*вартий, гідний, достойний, невартий, негідний*), активно-діяльні якості людей (*готовий, здатний, змушений, охочий, спроможний*), а до ядра семантичного класу «Предмет» – чотири семантичні групи прикметникових предикатів зі значенням відповідності або невідповідності предмета іншим предметам (*адекватний, еквівалентний, несумісний, споріднений, суміжний*), ступеня необхідності предмета (*необхідний, обов'язковий, потрібний, неприйнятний*), сприйняття, усвідомлення предмета (*важкий, доступний, зрозумілий, приступний, ясний*), користі або шкоди предмета (*зайвий, корисний, отруйний, сприятливий, шкідливий*). Оскільки між класом «Людина» і класом «Предмет» немає чіткої межі, дослідниця виокремила чотири семантичні групи, що є спільними для обох класів і позначають: 1) людину, предмет у зв'язках з іншими людьми, предметами (*взаємний, невіддільний, немислимий, неможливий, пов'язаний*); 2) популярність або непопулярність людини, ступінь поширеності предмета (*визнаний, впливовий, поширений, шанований*); 3) внутрішній світ людини, а також достатній або недостатній вияв чого-небудь у предметі (*багатий, бідний, убогий, повний, щедрий*); 4) наявність невід'ємної ознаки (*властивий, належний, специфічний, притаманний, типовий*). Окрім цього, вона виділила також семантичну групу предикативних прикметників, що є спільною для класу «Тварина» і класу «Предмет», зарахувавши до неї слова на позначення фізичних та функціональних особливостей тварин, предметів (*витривалий, здатний, стійкий, тривкий, чутливий*).

Периферію двовалентних прикметникових предикатів, за спостереженнями І. А. Пасічник, становлять складні синтаксеми, що утворилися внаслідок зрощення предиката з облігаторним компонентом і здебільшого виражають: 1) активно-діяльні якості людей (*боєздатний, військовозобов'язаний, дієздатний, платоспроможний, словоохочий*); 2) фізичні властивості тварин, предметів (*водопроникний, засуhostійкий, звукопроникний, світлочутливий, тіньовитривалий*); 3) функціональні властивості предметів (*благодотворний, безпечний, життєздатний, життєдіяльний, лихотворний*); 4) подібність до інших предметів, понять (*веретеноподібний, грибоподібний, деревоподібний, зорепоподібний, правдоподібний*).

Двовалентні предикативні прикметники, які передбачають два субстанціальні компоненти: облігаторний (суб'єктний) та факультативний (об'єктний із семантикою обмеження, уточнення) і виражають інтелектуальні спроможності людини (*досвідчений, грамотний, компетентний, малодосвідчений, обізнаний*), особливості вдачі людини (*вульгарний, затятий, невтомний, педантичний*), фізичні властивості людини (*блідий, дужий, міцний, могутній, хворий*), психічний стан людини (*веселий, злий, похлихий, понурий, спокійний*), зовнішній вигляд людини (*високий, малий, повний, світлий, товстий*), розмір, форму предмета (*високий, глибокий, важкий, малий, широкий*), вирізняльне значення (*вирішальний, критичний, новий, фатальний*), особливості предмета (*неповторний, оригінальний, різноманітний, своєрідний, специфічний*), І. А. Пасічник розподілила між класами «Людина» і «Предмет».

Тривалентні прикметникові предикати на зразок *винний, винуватий*, лексичне значення яких вимагає трьох облігаторних компонентів – суб'єктного, власне-об'єктного й адресатного, вона віднесла до класу «Людина». Решта предикатів, що характеризують людину у зв'язках з іншими людьми (*вдячний, завдячений, згодний, солідарний*), особу, яка підпорядковується іншій особі (*відданий, вірний, залежний, покірний*), визначають особливості вдачі, морально-етичні якості людини (*винний, грішний, чесний, щирий, щедрий*), предмет з погляду використання і доступності (*вигідний, доступний, зручний, недоступний, недосяжний*), розподілені між класами «Людина» і «Предмет». Лексеми зі значенням відповідності або невідповідності людині, предмету іншим людям, предметам (*аналогічний, близький, подібний, схожий, тотожний*), популярності або непопулярності особи, загального визнання предмета серед інших (*визначний, відомий, знаменитий, примітний*), на думку І. А. Пасічник, формують периферію тривалентних прикметникових предикатів [8, 32–37, 7, 8–9; 11–12].

Прикметникові предикати виражають статичну ознаку, що охоплює широкий спектр буття суб'єкта. Предикативна ознака відбиває зовнішній бік існування істоти чи предмета в певному середовищі, створює так званий емпіричний (органолептичний) портрет, який сприймається різними органами чуття (ідеться про колір, звук, параметри, властивості, що розпізнаються на дотик тощо). Вона також характеризує суб'єкт зсередини, указуючи на особливості функціонування організму в певний період, розкриваючи особливості характеру, темпераменту, якості, зумовлені емоційно-психічним станом, а також розумові здібності особи. Важливим і дуже складним компонентом предикатного значення якості є оцінка, яка формується внаслідок аналізу, порівняння, складних операцій мислення.

Мета нашого дослідження – запропонувати власну семантичну класифікацію предикатів якості, проаналізувавши всі складові їхньої значеннєвої палітри.

Семантика предикатів якісного стану досить широка й багатогранна. На її основі виділяємо

шістнадцять основних значеннєвих груп, зокрема:

1. **Предикати якості з кольоровою семантикою**, яку реалізують: а) нейтральні кольори: *Дідусь*

білий увесь... (І. Багрянний); б) «холодні» кольори та відтінки: *Паркан – аж чорний* (І. Жиленко); в) «теплі», «гарячі» кольори та відтінки: *Лев був великий і жовтий* (В. Шевчук); г) кольорова масть тварин: *Ось коник білий, коник вороний* (Л. Костенко).

Лексичними представниками цієї значеннєвої групи предикатів якісного стану виступає периферійна, кількісно обмежена підгрупа невідмінюваних синтаксичних прикметників з колірною семантикою на зразок *беж, хакі, електрик* [10, 19], напр.: *Шпалери – беж; Сорочка – хакі*.

2. **Предикати якості, що визначають чистоту, освітлення**: *Сніг був чистий, нерушений* (І. Багрянний); *...доти небо було ясне, кришталеве й трепетне* (В. Шевчук).

3. **Тактильні предикати якості**, що виражають ознаку, яка сприймається на дотик і вказує на: а) гостроту: *А ніж гострий же, як бритва!* (І. Багрянний); б) гладкість, клейкість, еластичність: *Щоки її розжевіли, носик був гладкий та рівний...* (В. Шевчук); *Після дощу цей пісок ставав липким і вогким* (В. Винниченко); в) твердість, міцність: *Пряде ще друга Мойра, і нить міцна, і прядиво туге*

(Л. Костенко); г) щільність, густоту: *Він [суп] густий вийшов, бо бульба зовсім розварилась* (В. Барка); д) вологість: *У Наталки голова була мокра...* (І. Багрянний); е) температуру: *А дощ був тихий і теплий* (І. Жиленко); є) вагу, м'язеву напругу: *...Хлопцєві здалося, що ця бабуся легка і повітряна* (В. Шевчук).

4. **Предикати якісного стану із семантикою смаку**. Відомо, що кожний народ, кожна нація поняття про певний смак пов'язує з різними «еталонними предметами». Так, наприклад, гіркий смак у слов'ян асоціюється зі смаком полину, у литовців – зі смаком перцю, а в англійців – зі смаком шкірки апельсина або кавового осаду.

В основі номінації смакових відчуттів, на думку Ж. В. Лечицької, лежать такі характеристики: а) якість, що є змістовно не визначеною (*гіркий, солодкий, солоний, кислий*); б) інтенсивність – градуальна ознака виявлення чи дії смакових відчуттів (*солодкуватий, гіркуватий, приторний*); в) оцінка – позитивна чи негативна характеристика смакових відчуттів з боку особистих, суб'єктивних критеріїв (*смачний, несмачний*); г) буттєвість ознаки – її наявність або відсутність (*прісний, несолодкий*); д) синкретизм чуттєвого сприймання – смаку й тактильних відчуттів; смаку та нюхових відчуттів (*терпкий, пряний, прогіркий*) [5, 10–11]. Вона диференціює смаки на прості й синкретичні, а також класифікує прикметники, що позначають інтенсивні та неінтенсивні смакові відчуття.

А. В. Куценко, будуючи логічну модель смаку на основі даних фізіології та психології, виділяє такі смакові різновиди: а) простий смак; б) складний смак, до складу якого входять компоненти, що вказують на більший чи менший ступінь інтенсивності одного зі складників (*приторно-горький, сладковато-кислий*); в) смак, ускладнений якістьми, що викликають смакові відчуття (із вказівкою на неповноту) (*терпковатий*); г) інтенсивність смакової якості; д) загальна оцінка смаку [4, 7–8].

Зважаючи на викладені думки, диференціюємо предикати якісного стану із семантикою смаку, які: а) позначають інтенсивні смакові відчуття: *Ось слив'яночка яка солодка, як мед, густа* (У. Самчук); б) вказують на неінтенсивні смакові відчуття: *Одне гіркувате, друге цукрувате, може, разом добрі будуть* (В. Барка); в) дають смакову оцінку: *...горіхи були дуже смачні...* (І. Багрянний).

Смакову якість страв здатний визначати, на думку В. А. Тимкової, відносний прикметник *м'ятний*, що у межах цього значення функціонує як якісний прикметник, пор.: *Пряник м'ятний; Цукерки м'ятні* [10, 21].

5. **Предикати якості зі значенням запаху**, що виражають приємні (*Бруньки дерев свіжі, пахучі, набрякли* (У. Самчук) та неприємні запахи (*Дим з люльок смердючий, чорний...* (Р. Федорів).

6. **Звукові предикати якості**, що: а) позначають фізичні властивості звуку, голосу: *Мелодія все більше стає потужною, кипить, вирує...* (І. Багрянний); *Голос був різкий, трохи гортанний...* (В. Шевчук); б) оцінюють звук, голос: *Звук кришталевий!* (С. Йовенко); *Голоси молоді, свіжі!* (У. Самчук); в) характеризують комунікативні здібності людини: *Тут люди говіркі та добрі...* (В. Крищенко); г) визначають звукові властивості середовища: *Степ світлий і тихий, як пустеля* (В. Барка).

7. **Параметричні предикати якості**, що передають значення: а) довжини: *Білий вельон довгий, аж по землі волочиться* (У. Самчук); б) ширини: *У передмісті вулиці вузькі* (Л. Костенко); в) глибини: *...тут колодязь глибокий – страшно глянути!* (В. Барка); г) висоти та людського зросту: *Правий, маньчжурський, берег Амуру був високий, гористий* (І. Багрянний); *...один – Судаков – низенький, забайкалець з походження...* (І. Багрянний); д) віддаленості: *...мелодія знайома і незнайома, близька й далека...* (Р. Федорів); е) розміру, протяжності за багатьма параметрами: *Весь дім від того стає великий, просторий...* (В. Шевчук); є) форми

або товщини предметів: ...*Як шнурочок, дорога пряма* (В. Крищенко); *Та [крижина] була зовсім тонка* (В. Винниченко); ж) фізичної форми людей: *Майор П високий, кремезний...* (І. Багряний); з) швидкості, темпу: *Наймиліші птахи – такі чисті і швидкі, жваві, пильні і обережні* (В. Барка).

8. **Предикати якості, що визначають наповнення:** ...*майдан був порожній, порожні були й вулиці* (В. Шевчук).

9. **Предикати на позначення фізичних та фізіологічних якостей істот, що виражають:**

а) фізичне здоров'я, силу: *І серце міцне, і легені здорові* (Л. Костенко); б) фізичну слабкість: *Він [актор] був смертельно хворий* (Л. Костенко); в) інші фізіологічні та фізичні стани, у яких може перебувати істота: *Хлопчик був мертвий* (У. Самчук); *Вже я хмільна* (І. Жиленко).

10. **Предикати, що передають внутрішні особливості суб'єкта, зумовлені емоційно-психічною сферою,** указуючи на: а) людські чесноти: *Він [Гнат] добрий і щирий* (У. Самчук); б) вольові якості та особливості темпераменту, поведінки: *Ось вона [Наталка] справжня, свавільна, і горда, і прекрасна, як богиня...* (І. Багряний); в) негативні риси характеру, поведінки: *І та баба Мартинючка така лиха...* (В. Шевчук); *Нещедрий був сеньйор* (Л. Костенко); г) природні та набуті за життя якості людини, що реалізуються у процесі діяльності: *Він [майор] дисциплінований, і точний, і не схильний вдаватись у дрібниці* (І. Багряний); д) внутрішні якості тварин: *Кінь баский, гарячий* (В. Крищенко); е) піднесений емоційний настрій: ...*вона знову була весела і жвава...* (В. Симоненко); є) стан спокою, рівноваги: *О, я цілком спокійна* (С. Йовенко); ж) почуття незадоволення, гніву: *Дівчина слухала братові теревені й була дуже сердита* (І. Багряний); з) відчуття тривоги: *А очі у неї такі тривожні* (Л. Костенко); и) відчуття суму, печалі: *Марія сумна* (У. Самчук); к) почуття провини: *Але хто ж таки винен у вашій біді, Теофане Петровичу? – допитувався я* (Р. Федорів).

11. **Предикати інтелектуального стану,** що виражають: а) інтелектуальні спроможності людини: *Ви усі розумні та відверті* (В. Симоненко); б) сприйняття, розуміння, усвідомлення, зацікавлення: *Тепер мені вже були зрозумілими Марієттині сльози...* (Р. Федорів); в) відомість / невідомість: *Людині все це теж знайоме...* (В. Крищенко).

12. **Предикати якості, що передають стосунки,** указуючи на: а) близькі стосунки між людьми та прихильне ставлення до когось або чогось: *Без кінця втішні діти йому і любі* (В. Барка); б) віддалені стосунки між людьми та негативне ставлення до когось або чогось: *Вона тобі нелюба* (Л. Костенко); в) відсутність будь-яких стосунків: *Ми самотні в безмежжі* (Л. Костенко).

13. **Темпоральні предикати якості,** що визначають: а) юний вік істот і нетривалий час користування предметами: *Тато був зовсім юний* (В. Симоненко); *Гвинтівка була новесенька* (І. Багряний); б) зрілий вік істот, інших реалій і тривалий час користування предметами: *Стала чиясь донечка доросла* (І. Жиленко); *В країні гордій і гористій ця скеля сива, як Софокл* (Л. Костенко); в) часову тривалість, стійкість: ...*всі ми – тимчасові* (С. Йовенко).

14. **Оцінні предикати якості,** з-поміж яких виокремлюємо: 1) предикати із семантикою оцінки, спричиненої емоційними чинниками, зокрема: а) позитивною оцінкою реалій світу: *Це місто – прекрасне, як усмішка долі* (Л. Костенко); б) негативною оцінкою реалій світу: *Тяжкий був час* (Л. Костенко); в) оцінкою зовнішності людини: *Я трішечки красива...* (І. Жиленко); г) оцінкою потрібності або непотрібності: *Ми тут зайві* (І. Жиленко); 2) предикати, що вказують на оцінку, зумовлену грошовими відносинами та матеріальними статками людини: *Ну, панти ці дуже цінні...*

(І. Багряний); *Ти багатий, а я бідний...* (В. Шевчук).

15. **Предикати, що вказують на реальність ознаки** (*А світ навкруг простий і*

звичний... (В. Крищенко); *Учора в дощ зайшов до мене Блок. Блідий од смутку,.. реальний до ворсинки* (Л. Костенко) або її *нереальність* (...*він був для нас вже майже нереальний – отой старезний загадковий дід* (Л. Костенко).

16. **Предикати зі значенням схожості** (...*старий валун був схожий на ведмедя...* (Л. Костенко)

або **несхожості** (*У світі дерева різні* (У. Самчук).

Отже, предикати якості мають надзвичайно багату й різнопланову семантичну палітру, що охоплює велике коло ознак. Усього диференційовано шістнадцять значеннєвих груп, серед яких – предикати якості з кольоровою семантикою; предикати якості, що визначають чистоту, освітлення; тактильні предикати якості; предикати якісного стану із семантикою смаку; предикати якості зі значенням запаху; звукові предикати якості; параметричні предикати якості; предикати якості, що визначають наповнення; предикати на позначення фізичних та фізіологічних якостей істот; предикати, що передають внутрішні особливості суб'єкта, зумовлені емоційно-психічною сферою; предикати інтелектуального стану; предикати, що передають стосунки; темпоральні предикати

якості; оцінні предикати якості; предикати, що вказують на реальність / нереальність ознаки; предикати зі значенням схожості / несхожості. Кожна група має свою структуру й наповнення.

Предикати якісного стану на позначення чистоти, освітлення, наповнення та схожості / несхожості мають обмежене лексичне вираження і на підгрупи не поділяються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. — К. : Наук. думка, 1992. — 222 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник для студ. філол. фак. вузів] / І. Р. Вихованець. — К. : Либідь, 1993. — 368 с.
3. Кардашук О. В. Семантичне поле простору : статус, структура, внутрішні зв'язки (на матеріалі прикметників української мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Кардашук. — Кіровоград, 1998. — 16 с.
4. Куценко А. В. Семантическая структура прилагательных-вкусобозначений и их лексическая сочетаемость в английском и русском языках : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. В. Куценко. — М., 1979. — 16 с.
5. Лечицкая Ж. В. Прилагательные вкуса в современном русском языке (в аспекте номинации) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ж. В. Лечицкая. — М., 1985. — 17 с.
6. Линник Т. Г. Параметричні прикметники і їх становлення : [монографія] / Т. Г. Линник. — К. : Наук. думка, 1982. — 198 с.
7. Пасічник І. А. Семантико-синтаксична валентність предикативних прикметників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. А. Пасічник. — К., 1998. — 16 с.
8. Пасічник І. А. Категорія валентності предикативних прикметників : [монографія] / І. А. Пасічник. — Луцьк : Вежа, 2006. — 183 с.
9. Тимкова В. А. Двоскладні речення з предикатами якості в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. А. Тимкова. — К., 1998. — 19 с.
10. Тимкова В. А. Семантико-синтаксична структура двоскладних речень із предикатами якості в українській мові : [монографія] / В. А. Тимкова. — К. : Кондор, 2005. — 132 с.
11. Шевчук О. М. Словообразовательный потенциал имен прилагательных с пространственным значением и его реализация в современном русском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / О. М. Шевчук. — К., 1992. — 18 с.
12. Шипіцина Г. М. Семантичні категорії прикметників в аспекті ознак системності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Дніпропетровський державний ун-т. — Дніпропетровськ, 1993. — 34 с.

REFERENCES

1. Vykhovanets, I.R. (1992). *Narysy z funktsionalnogo syntaksysu ukrainskoi movu*. Kyiv, Naukova dumka, 222 p.
2. Vykhovanets, I.R. (1993). *Gramatyka ukrainskoi movu. Syntaksys*. Kyiv, Lybid, 368 p.
3. Kardaschuk, O.V. (1998). *Semantychne pole prostoru: status, struktura, vnutrishni zvyazki (na materialy prykmetnykiv ukrainskoi movu)*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.01 —the Ukrainian languagel. Kirovohrad, 16 p.
4. Kutsenko, A.V. (1979). *Semanticheskaya struktura prilagatelnykh-vkusoboznachenii i ikh leksicheskaiia sochetaemost v angliiskom i russkom zazykakh*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.04 —German languagesl. M oscow, 16 p.
5. Lechitskaia, Zh.V. (1985). *Prilagatelnye vkusa v sovremennom russkom yazyke (v aspekte nominatsii)*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.04 —The Russian languagel. M oscow, 17 p.
6. Lynnyk, T.G. (1982). *Parametrychni prykmetnyki i yikh stanovlemia*. Kyiv, Naukova dumka, 198 p.
7. Pasichnyk, I.A. (1998). *Semantyko-syntaksychna valentnist predykatyvnykh prykmetnykiv*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.01 —the Ukrainian languagel. Kyiv, 16 p.
8. Pasichnyk, I.A. (2006). *Kategoria valentnosti predykatyvnykh prykmetnykiv*. Lutsk, Vezha, 183 p.
9. Tymkova, V.A. (1998). *Dvoskladni rechennia z predykatami yakosti v ukrainskii movi*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.01 —the Ukrainian languagel. Kyiv, 19 p.
10. Tymkova, V.A. (2005). *Semantyko-syntaksychna struktura dvoskladnykh rechen iz predykatami yakosti v ukrainskii movi*. Kyiv, Kondor, 132 p.
11. Shevchuk, O.M. (1992). *Slovoobrazovatelnyi potentsial imen prilagatelnykh s prostranstvennym znacheniem i ego realizatsia v sovremennom russkom yazyke*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.01 —the Russian languagel. Kyiv, 18 p.
12. Shypitsyna, G.M. (1993). *Semantychni kategori y prykmetnykiv v aspekty oznak systemnosti*. Avtoref. diss. for a candidate degree in philology by speciality 10.02.02 —the Ukrainian languagel. Dnipropetrovsk, 34 p.

In the article all known attempts of semantic differentiation of qualitative state predicates in Ukrainian linguistics are analyzed. The own semantic classification of these predicates is offered and sixteen basic groups are singled out. Components of predicative qualitative meaning of each group are thoroughly described.

Key words: predicates of state, predicates of qualitative state, semantic differentiation of qualitative state predicates, predicative adjectives, semantic and syntactic structure of sentence